

Nr 51

Näringsutskottets betänkande i anledning av proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1955: 183) om bankrörelse, m. m., jämte motioner.

Ärendet

I detta betänkande behandlas propositionen 1971: 166 såvitt gäller hemställan (punkt 1) att riksdagen skall antaga ett inom finansdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i lagen (1955: 183) om bankrörelse.

Propositionen i övrigt (punkt 2) avser skattefrågor och har hänvisats till skatteutskottet.

Vidare behandlas de i anledning av propositionen väckta motionerna 1971: 1600—1606 utom såvitt de (motionerna 1971: 1601—1603 i vissa delar) avser skattefrågor och därför hänvisats till skatteutskottet. Motionerna redovisas närmare nedan (s. 3).

Skatteutskottet behandlar de nu berörda skattefrågorna i sitt betänkande 1971: 72.

Propositionen

Propositionen föranleds av det avtal om samgående mellan Skandinaviska banken och Stockholms enskilda bank som offentliggjorts den 21 september 1971 samt av skrivelser i anslutning därtill från bankinspektionen och (i skattefrågor) de båda bankerna. De i propositionen föreslagna ändringarna i lagen om bankrörelse har följande innebörd. Den för Kungl. Maj:t medgivna rätten att utse högst tre offentliga ledamöter i affärsbanks styrelse utvidgas till att gälla högst fem sådana ledamöter. Det högsta medgivna antalet styrelseledamöter ökas i samband därmed från tjugoen till tjugotre. Affärsbanks styrelse får rätt att, om förhållandena påkallar det, utse verkställande direktörer bland styrelsesuppleanterna och ej blott bland styrelseledamöterna; härigenom blir det möjligt att utse flera verkställande direktörer än f. n.

Lagförslaget har följande lydelse:

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1955: 183) om bankrörelse

Härigenom förordnas, att 71 och 74 §§ lagen (1955: 183) om bankrörelse skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

71 §¹

För bankaktiebolag skall finnas en styrelse bestående av minst fem och högst *tjugoen* ledamöter. Konungen äger utse högst *tre* ledamöter i styrelsen (offentliga styrelseledamöter) med uppgift att särskilt verka för att samhällets intressen beaktas i bankens verksamhet. Övriga styrelseledamöter till ett antal av högst aderton väljas å bolagsstämma; dock må enligt bestämmelser, som intagits i bolagsordningen, en eller flera av dessa ledamöter kunna tillsättas i annan ordning.

Styrelsen skall förvalta bankbolagets angelägenheter i enlighet med vad i denna lag är stadgat.

För bankaktiebolag skall finnas en styrelse bestående av minst fem och högst *tjugotre* ledamöter. Konungen äger utse högst *fem* ledamöter i styrelsen (offentliga styrelseledamöter) med uppgift att särskilt verka för att samhällets intressen beaktas i bankens verksamhet. Övriga styrelseledamöter till ett antal av högst aderton väljas å bolagsstämma; dock må enligt bestämmelser, som intagits i bolagsordningen, en eller flera av dessa ledamöter kunna tillsättas i annan ordning.

74 §²

Styrelsen skall inom sig utse verkställande direktör att under styrelsens inseeende leda verksamheten, däri inbegripet att i den utsträckning styrelsen bestämmer avgöra ärenden av beskaffenhet att eljest ankomma på styrelsens egen prövning. Där förhållandena så påkalla, må flera verkställande direktörer utses. Styrelsen skall även förordna styrelseledamot eller styrelsesuppleant att vara ställföreträdare för verkställande direktör.

Styrelsen skall inom sig utse verkställande direktör att under styrelsens inseeende leda verksamheten, däri inbegripet att i den utsträckning styrelsen bestämmer avgöra ärenden av beskaffenhet att eljest ankomma på styrelsens egen prövning. Där förhållandena så påkalla, må *bland styrelseledamöterna eller styrelsesuppleanterna* flera verkställande direktörer utses. Styrelsen skall även förordna styrelseledamot eller styrelsesuppleant att vara ställföreträdare för verkställande direktör.

Styrelsen må jämväl uppdraga åt annan än verkställande direktör att ensam eller i förening med annan avgöra ärenden av beskaffenhet att eljest ankomma på styrelsens egen prövning.

¹ Senaste lydelse 1970: 666.

² Senaste lydelse 1968: 601.

Angående den befogenhet i olika avseenden, som skall tillkomma verkställande direktör eller person som avses i andra stycket, åligger det styrelsen att meddela föreskrifter i en för ett år i sänder fastställd instruktion. Avser uppdraget beviljande av kredit, skola grunderna för kreditgivningen fastställas. Hava flera verkställande direktörer utsetts, skall instruktionen angiva huru ledningen av bankens verksamhet skall mellan dem fördelas. Styrelsen skall, så snart kan ske, till tillsynsmyndigheten insända avskrift av instruktionen ävensom, där ändringar vidtagas i densamma, meddela myndigheten därom.

Uppdrag som sägs i denna paragraf må när som helst återkallas eller inskränkas. Utan hinder av uppdrag äger styrelsen själv avgöra ärende av varje slag.

Styrelsen må icke åt enskild styrelseledamot eller annan uppdraga att avgöra ärende, som avser:

1. inrättande eller indragning av avdelningskontor eller övertagande av annan bankrörelse;

2. förvärv eller avyttring av fastighet, avsedd för bankens inrymmande eller för att tillgodose därmed sammanhängande behov;

3. beviljande av kredit till person, som avses i 61 § första eller andra stycket, eller till bolag, förening eller annan sammanslutning, vari sådan person är styrelseledamot eller såsom delägare eller medlem äger ett väsentligt ekonomiskt intress; styrelsen dock obetaget att för person eller sammanslutning, som nu nämnts, fastställa vissa gränser, inom vilka utan styrelsens beslut i varje särskilt fall kredit må beviljas vederbörande i och för en av honom idkad rörelse;

4. förvärv av aktie eller förlagsbevis i andra fall än då fråga är om aktie eller förlagsbevis, som är för bankbolagets fordran utmätt eller pantsatt;

5. fastställande av allmänna räntesatser för in- och utlåning; dock att beslut, där så påkallas av allmän ränteförändring, må utan styrelsens hörande meddelas för tiden intill nästkommande styrelsesammanträde.

I denna paragraf meddelade bestämmelser angående kredit skola gälla även i fråga om garantiförpliktelse, som bankbolag ikläder sig.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Motionerna

Yrkanden

De i anledning av propositionen väckta motionerna är följande:

1971: 1600 av herrar Hellström (s) och Gadd (s), vari hemställs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall begära att sådana åtgärder vidtages att Kungl. Maj:t kan förordna om dels offentlig direktionsledamot, dels offentlig förvaltningsrevisor i affärsbankerna, samt

att vad som i övrigt anförts i motionen beaktas,

1971: 1601 av herr Hermansson i Stockholm m.fl. (vpk), vari hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall begära förslag om förstatligande av affärsbanksväsendet,

1971: 1602 av herr Olof Johansson i Stockholm m. fl. (c), vari hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall som sin mening uttala, att näringspolitiken och den ekonomiska politiken bör ges sådan inriktning att en decentraliserad företagsstruktur främjas inom bank- och försäkringsväsendet,

1971: 1603 av herr Levin m. fl. (fp), vari hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen skall avslå propositionen,

1971: 1604 av herr Lindkvist m. fl. (s), vari hemställs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall anhålla att en parlamentarisk utredning tillsätts för att kartlägga bankernas roll inom näringslivet och överväga formerna för samhällets inflytande i dessa,

1971: 1605 av fru Lundblad m. fl. (s), vari hemställs att riksdagen skall besluta om visst tillägg till Kungl. Maj:ts förslag till lag om ändring i lagen (1955: 183) om bankrörelse (se *bilaga 2* till detta betänkande),

1971: 1606 av herrar Magnusson i Borås (m) och Burenstam Linder (m), vari hemställs att riksdagen skall avslå propositionen i vad gäller ökning av antalet statliga representanter i affärsbankernas styrelser från högst tre till högst fem.

Motivering

Motionerna 1971: 1601, 1971: 1602 och 1971: 1603 går alla bl. a. ut på att Kungl. Maj:t icke skall erhålla det i propositionen begärda be- myndigandet att medge vissa skattelättnader vid samgående mellan af- färsbanker. Motionärernas syfte är att den tillämnade sammanslagning- en av Skandinaviska banken och Stockholms enskilda bank inte skall komma till stånd.

I motionen 1971: 1601 hänvisas till den pågående utvecklingen mot ökad koncentration inom det svenska näringslivet. Koncentrationsten- denserna inom bankväsendet anges som särskilt betydelsefulla med hänsyn till bankernas maktställning i det ekonomiska livet. Motionä- rerna anför olika data rörande de båda nu aktuella bankerna och deras inflytande inom olika grenar av näringslivet genom styrelse- representation, närstående investmentbolag etc. Samgåendet dem **emellan** betecknas som en förening av de två största industriella fur- stendömena till ett dominerande finansimperium. Den beskrivning som chefen för finansdepartementet i propositionen gör av hur fusioner etc. verkar är enligt motionärerna begränsad och ensidig. Enligt deras mening skärper banksammanslagningen avgörande motsättningar i det svenska samhället. Medan produktionen antar en alltmera samhällelig karaktär behärskas de avgörande produktionsmedlen av en allt mindre grupp finanskapitalister. Ordningen med offentliga ledamöter ger inte garanti för att affärsbanksväsendet står i samhällets tjänst.

Vad departementschefen uttalat om affärsbankernas roll som exeku-

tiva organ för statens politik understryks i motionen 1971: 1602. Från allmän synpunkt anser motionärerna det väsentligt att slå vakt om konkurrensen på kreditmarknaden. Koncentrationen inom affärsbanksväsendet — i fråga om vilken motionärerna hänvisar till koncentrationsutredningens undersökning — medverkar enligt motionärerna bl. a. till att de mindre och medelstora företagen vid kreditknapphet får stå tillbaka för de större. Stora företag inom näringslivet och stora banker främjar ömsesidigt varandra. De krav som näringslivets internationalisering ställer på bankerna borde enligt motionärerna mötas genom samarbete mellan svenska banker på den internationella marknaden. Sparbankerna och jordbrukskasserörelsen bedöms ha varit framgångsrika i kraft av sin decentraliserade struktur, som medger lokalt och regionalt inflytande. En utveckling i riktning mot decentralisering i det ekonomiska livet bör stimuleras av samhället.

Ett lugnare tempo i strukturuomvandlingsprocessen skulle enligt motionen 1971: 1603 sannolikt ha varit förmånligt samhällsekoniskt sett. Ett ytterligare stegrat tempo betecknas som olyckligt från ekonomisk och social synpunkt men skulle enligt motionärernas mening kunna bli en konsekvens av de båda bankernas samgående.

Även i motionen 1971: 1604 åberopas koncentrationsutredningens undersökningsresultat. Den förestående banksammanslagningen kommer att medföra en ökad maktkoncentration inom det privata näringslivet, säger motionärerna, och det är därför angeläget att samhället garanteras ett omfattande inflytande inom de privata affärsbankerna. Motionärerna anser att det finns skäl att ifrågasätta om tillräckligt inflytande erhålls genom de offentliga ledamöterna i affärsbankernas styrelser.

Mot samma bakgrund anförs i motionen 1971: 1600 att möjligheten av ytterligare fusioner mellan affärsbanker ställer än starkare krav än hittills på att samhället får ett väsentligt ökat inflytande över beslutsprocessen i hela bankväsendet. Systemet med offentliga styrelseledamöter anses otillräckligt och ytterligare åtgärder nödvändiga redan på kort sikt. Av avgörande betydelse är, säger motionärerna, att kunna följa det löpande, dagliga arbetet i direktionen. I vissa banker erfordras både en av staten utsedd heltidsarbetande direktör och en heltidsarbetande offentlig revisor, i andra kan tills vidare en av dessa funktioner vara tillräcklig. De offentliga styrelseledamöternas beslutsunderlag skulle härigenom väsentligt stärkas. I samma syfte föreslås att Kungl. Maj:t inrättar ett centralt sekretariat för bankfrågor som kan ge service åt de offentliga styrelseledamöterna.

I motionen 1971: 1605 anförs att den senaste tidens händelser inom bankvärlden motiverar en precisering av de offentliga styrelseledamöternas möjligheter att tillvarata samhällets bästa. Reella möjligheter bör skapas för utbyte av uppfattningar och förslag i sådana fall då

ärenden av särskild betydelse för samhällsekonomi och kreditpolitik är aktuella hos banken. Vidare behövs ett forum för diskussion mellan affärsbank samt lokala, regionala och centrala myndigheter vid de tillfällen då man förbereder finansiering av stora projekt som inverkar på näringslivets lokalisering och på den lokala och regionala planeringen.

Under hänvisning till en motion år 1970, vari yrkades avslag på förslaget om offentliga ledamöter i affärsbankernas styrelser, uttalas i motionen 1971: 1606 att hittillsvarande erfarenheter inte gett anledning till någon revision av den principiella uppfattning som låg bakom detta motionskrav. I samband med den nu aktuella bankfusionen har det enligt motionärerna framgått att staten har andra möjligheter till insyn som är mer betydelsefulla än styrelserepresentationen. Den nya bankens organisationsform anknuter nära till Skandinaviska bankens, framhåller motionärerna, och motiverar alltså inte någon ökning av antalet offentliga styrelseledamöter.

Koncentrationsutredningen

Koncentrationsutredningen (Fi 1962: 37) har publicerat ett betänkande (SOU 1968: 3) med titeln Kreditmarknadens struktur och funktionssätt. Där beskrivs kreditmarknadens funktioner och organisatoriska uppbyggnad, dess ägandeförhållanden samt ägandemässiga relationer mellan affärsbanker, investmentbolag och av dem ägda företag. Förkomsten av gemensamma styrelseledamöter för affärsbanker och andra privata företag belyses, och vissa uppgifter redovisas om bankförbindelsernas stabilitet och exklusivitet i större företag. Kreditmarknadens struktur och dennas förändringar är föremål för analys och diskussion. Vidare beskrivs beslutsprocessen inom affärsbankerna vid beslut i kreditfrågor. Affärsbankernas beteende vid kreditgivning till företag, bl. a. under kreditrestriktioner, beskrivs och analyseras. Slutligen redogörs för en undersökning av konkurrensförhållandena på kreditmarknaden.

Utskottet

Skatteutskottet tillstyrker i sitt betänkande 1971: 72 att Kungl. Maj:t såsom föreslås i propositionen 1971: 166 får bemyndigande att medge vissa skattelättnader vid samgående mellan affärsbanker. Dessa skattelättnader utgör en förutsättning för det avtal mellan Skandinaviska banken och Stockholms enskilda bank som har föranlett propositionen. Av denna behandlar näringsutskottet blott den del som gäller ändringar i lagen om affärsbanker.

Frågan om hur staten skall ställa sig till den nu aktuella fusionen kommer alltså inte primärt under näringsutskottets bedömning. Utskottet kommer emellertid in på frågan om affärsbanksväsendets struktur vid behandlingen av de krav på åtgärder för att möjliggöra ökat statligt inflytande över affärsbankerna som framförs i en av de motioner vari yrkas avslag på Kungl. Maj:ts förslag rörande skattelättnader och i ett par andra motioner.

Längst i fråga om krav på sådana åtgärder går motionen 1971: 1601, enligt vilken riksdagen bör anhålla att Kungl. Maj:t lägger fram förslag om förstatligande av affärsbanksväsendet. I motionen 1971: 1604 begärs en parlamentarisk utredning för att kartlägga bankernas roll inom näringslivet och överväga former för samhälleligt inflytande i bankerna. Ett mera konkret reformförslag framförs i motionen 1971: 1600, nämligen att systemet med offentliga styrelseledamöter i affärsbankerna skall kompletteras så att staten också får rätt att utse offentlig direktionsledamot och offentlig förvaltningsrevisor, båda med heltidstjänstgöring.

Kreditmarknadens, främst affärsbanksväsendets, struktur och funktionssätt — inklusive bankernas inflytande inom näringslivet via närstående investmentbolag, representation i olika företags styrelser osv. — har ingående studerats av koncentrationsutredningen. Dess betänkande härom (SOU 1968: 3) ger alltså en god grund för bedömning av principfrågor rörande statlig insyn i bankerna etc. Ett slutbetänkande med analys av koncentrationsutredningens resultat är att vänta. Utskottet anser inte att det nu föreligger behov av en ny utredning av bankernas roll inom näringslivet. Härvid beaktar utskottet de möjligheter till fortlöpande insyn i samt inflytande och kontroll över bankernas verksamhet som staten har genom riksbanken, bankinspektionen och systemet med offentliga styrelseledamöter. Det sistnämnda, som infördes så sent som vid detta års början, innefattar också viss representation på direktionnivå, såtillvida som en offentlig styrelseledamot i varje bank har rätt att delta i de sammanträden där styrelseärendena förbereds av särskilt utsedda styrelseledamöter eller befattningshavare i banken. Det är givetvis ännu för tidigt att dra några mera vittgående slutsatser om hur systemet med offentliga styrelseledamöter fungerar. Att nu aktualisera tanken på en sådan vidareutveckling av det som föreslås i motionen 1971: 1600 finner utskottet inte motiverat. Utskottet anser inte att ett tillfredsställande samhälleligt inflytande över bankväsendet och näringslivet i stort förutsätter att affärsbankerna övertas av staten. Yrkandet i motionen 1971: 1601 att riksdagen skall begära förslag härom avstyrker utskottet sålunda.

Det är enligt utskottets mening obestriddligt att ett väl fungerande kreditväsen i en modern, internationellt inriktad industristat måste inne-

fatta enheter av betydande storlek. Samtidigt måste givetvis en skadlig ekonomisk maktkoncentration förebyggas. Den förestående fusionen mellan två av våra storbanker innebär inte någon revolutionerande förändring av kreditväsendets struktur. Vid sidan av den nya banken och den därmed jämnstora Svenska handelsbanken finns ett flertal andra affärsbanker av olika storlek och dessutom ett sparbanksväsen och en jordbrukskasserörelse med betydande resurser och slagkraft. Inom de största affärsbankerna gör sig en tydlig decentraliseringssträvan gällande. Den oro över koncentrationstendenser inom bankväsendet som kommer till uttryck bl. a. i motionen 1971: 1602 är därför enligt utskottets uppfattning överdriven. Även bortsett från sin bedömning av sakfrågan skulle utskottet tveka att föreslå riksdagen en viljeyttring i form av ett så allmänt hållet uttalande som det motionärerna påyrkar.

I motionen 1971: 1605 föreslås att 74 a § lagen om bankrörelse ändras genom ett tillägg av innebörd att offentlig ledamot i affärsbanks styrelse skall ha rätt att påkalla överläggningar mellan styrelsen och "offentlig myndighet", när viktiga allmänna intressen kräver det. En lagreglering i detta syfte torde få utformas något annorlunda än enligt förslaget i motionen. Det framstår emellertid som självklart att såväl bankstyrelsen som berörda myndigheter kommer att ställa sig positiva till ett välgrundat förslag från en offentlig styrelseledamot rörande kontakter av avsett slag. Någon anledning att ändra föreskriften i banklagen om de offentliga styrelseledamöternas befogenheter — vilken ännu inte gällt i fullt ett år — finns därför enligt utskottets mening inte.

Kungl. Maj:ts förslag till ändring i 71 § banklagen innebär att maximumtalet offentliga styrelseledamöter i en affärsbank höjs från tre till fem och högsta tillåtna antalet styrelseledamöter i samband därmed från tjugoen till tjugotre. Avslag på lagförslaget i denna del yrkas i motionerna 1971: 1603 och 1971: 1606.

I den senare motionen hävdas att den förestående bankfusionen inte ger anledning till en sådan utvidgning av Kungl. Maj:ts möjligheter att förordna offentliga styrelseledamöter. I motsats till motionärerna ansluter sig utskottet till den av chefen för finansdepartementet framförda uppfattningen att antalet offentliga styrelseledamöter i den nya banken inte bör vara mindre än det f. n. är i de två bankerna tillsammans.

Avslagsyrkandet i motionen 1971: 1603 är snarast av formell natur. Yrkandet gäller f. ö. också förslaget till ändring i 74 § banklagen, avsett att möjliggöra den organisation med fem verkställande direktörer som planeras för den nya banken. Motionärernas utgångspunkt synes vara att vid av dem begärt avslag på propositionens förslag i skattefrågor samgåendet mellan bankerna inte blir av och ändringar i banklagen således onödiga. Utskottet förutsätter att fusionen kommer till stånd och tillstyrker propositionens förslag i dess helhet.

Aberopande vad här anförts hemställer utskottet

1. att riksdagen

a) avslår motionen 1971: 1604 om utredning av bankernas roll i näringslivet,

b) avslår motionen 1971: 1600 om vissa åtgärder för statligt inflytande i affärsbankerna,

c) avslår motionen 1971: 1601, såvitt den gäller frågan om förstärkning av bankväsendet,

d) avslår motionen 1971: 1602, såvitt den gäller uttalande i fråga om decentraliserad företagsstruktur inom bank- och försäkringsväsendet,

2. att riksdagen avslår motionen 1971: 1605 om ändrad lydelse av 74 a § lagen (1955: 183) om bankrörelse,

3. att riksdagen med avslag på motionerna 1971: 1603, såvitt nu är i fråga, och 1971: 1606 antager det i propositionen 1971: 166 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1955: 183) om bankrörelse.

Stockholm den 7 december 1971

På näringsutskottets vägnar

INGVAR SVANBERG

Närvarande: herrar Svanberg (s), Bengtsson i Landskrona (s), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Haglund (s), Andersson i Storfors (s), Rask (s), Wååg (s), Svensson i Malmö (vpk), Jonsson i Husum (s), Gustafsson i Säffle (c), Möller i Göteborg (fp), Hovhammar (m), fru Hambræus (c) och herr Clarkson (m).

Reservationer

1. vid utskottets hemställan under 1 (*statligt inflytande över affärsbankerna*)

a) av herrar Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Gustafsson i Säffle (c), Möller i Göteborg (fp) och fru Hambræus (c), som anser

dels att det stycke i utskottets yttrande som börjar på s. 7 med "Det är enligt" och slutar på s. 8 med "det motionärerna påyrkar" bort utbytas mot ett stycke av följande lydelse:

"Kreditväsendet i en modern industristat måste fylla de anspråk som näringslivets internationalisering ställer. Det är angeläget att söka undvika att svenska export- och importföretag blir beroende av utländska bankintressen. En fusion mellan storbanker är emellertid enligt utskot-

tets mening inte en lämplig metod för att ge det svenska bankväsendet internationell slagkraft. I stället bör man skapa förutsättningar för ett samarbete på den internationella marknaden mellan fristående svenska bankföretag. Härigenom blir det möjligt att undgå den koncentration av ekonomisk makt som en fusion av det aktuella slaget leder till och som ytterligare förstärks genom kedjereaktioner av den typ som anges i motionen 1971: 1602.

Maktkoncentrationen inom det svenska kreditväsendet har gått så långt att en utveckling i motsatt riktning bör eftersträvas. Från samhällets synpunkt är det önskvärt att bankerna och även de stora försäkringsbolagen söker finna en mera decentraliserad struktur, som innebär att de får en starkare lokal och regional förankring och att nya vägar öppnas för inflytande från kundkretsen, från samhällets organ och från företagens egna anställda. En dylik decentraliserad struktur, som innebär större öppenhet i beslutsprocessen och vidgad demokrati på olika nivåer, kan åstadkommas och vidmakthållas endast om staten medvetet inriktar sin näringspolitik och sin ekonomiska politik på att främja en sådan inriktning. Riksdagen bör påkalla Kungl. Maj:ts medverkan härtill."

dels att utskottet under 1 bort hemställa

"1. att riksdagen

- a) avslår motionen 1971: 1604 om utredning av bankernas roll i näringslivet,
- b) avslår motionen 1971: 1600 om vissa åtgärder för statligt inflytande i affärsbankerna,
- c) avslår motionen 1971: 1601, såvitt den gäller frågan om förstärkning av bankväsendet,
- d) med bifall till motionen 1971: 1602, såvitt nu är i fråga, som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet uttalat rörande en decentraliserad företagsstruktur inom bank- och försäkringsväsendet,"

b) av herr Svensson i Malmö (vpk), som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 7 med "Längst i fråga om" och slutar på s. 8 med "det motionärerna påyrkar" bort utbytas mot ett avsnitt av följande lydelse:

"Genom den nya stora bankfusionen tar koncentrationen av finanskapitalet ett avgörande steg framåt. Detta steg markerar ytterligare ansamlingen av ekonomisk och politisk makt i händerna på en mycket liten grupp privatpersoner och i motsvarande mån lönarbetarnas och småföretagarnas tilltagande maktlöshet när det gäller inflytande över livs- och arbetsvillkor samt över den samhälleliga utvecklingen på alla områden.

Fortsatt maktkoncentration av detta slag är enligt utskottets mening

oacceptabel. Oavsett om man ser problemet från socialistisk eller enbart utifrån den klassiska liberala demokratins synpunkt framstår koncentrationsprocessen som farlig och ödesdiger. Den riktar sig oundvikligen mot varje strävan efter verkligt folkstyre och undergräver de — låt vara svaga — demokratiska inslag som existerar i den nuvarande samhällsstrukturen. Tiden är därför sedan länge mogen för ett de folkliga strävandenas motanfall mot maktkoncentrationen till finanskapitalisterna som socialt skikt.

Att representanter för organisationsfunktionärernas toppskikt eller för den högre statliga byråkratin (felaktigt kallade "offentliga" styrelseledamöter) inträder som minoritetsrepresentanter i bankstyrelserna innebär ingen lösning på maktkoncentrationens problem. Dessa representanter är underordnade samma disciplinära regler och är lika bundna vid den interna sekretessens krav som helt privata ledamöter. De privata styrelseledamöterna kan vid behov föra dem åt sidan genom att förläggas beredningen av styrelsefrågorna utanför styrelsen. De s. k. offentliga ledamöterna saknar f. ö. alla möjligheter att genomdriva ett från privatfinansiärernas mening eventuellt avvikande beslut. Ideologiskt och maktpolitiskt är dessa "offentliga" representanter dessutom icke motståndare till koncentrationsprocessen. Propositionen, som beviljar de fusionerande bankerna avsevärda undantagsförmåner, ställer sig principiellt och öppet på koncentrationsprocessens grund. Därför är de åtgärder som föreslås i motionen 1971: 1600 närmast irrelevanta.

Ej heller är det i motionen 1971: 1604 framförda kravet på utredning motiverat. Kapitalkoncentrationen, i varje fall vad angår dess nationella sida, är redan tillfredsställande utredd såväl från statligt håll som i synnerhet inom den fria vetenskapliga forskningen. Vad som nu krävs är handling och inte reträtt och uppskov genom ytterligare utredning. En möjlig väg till handling är förstatligande av det privata affärsbanksväsendet.

Förstatligande är icke liktydigt med socialisering. Det är statens uppgift att bevara den för tillfället härskande klassens makt. Förstatligande betyder därför inte att en näringsgren övergår i den behärskade klassens händer. Förstatligande inom ramen för den borgerliga samhällsstrukturen kan i vissa fall t. o. m. tänkas stärka den härskande klassens position. Så är t. ex. fallet när staten tar över ansvaret för bankruttmässiga privatföretag eller tar på sig uppbyggnaden av serviceföretag åt den privata storindustrin. Förstatligandet av bankerna har dock bl. a. tre viktiga fördelar från folklig synpunkt och lönarbetarsynpunkt:

a) Finanskapitalet fräntages äganderätt och direkt kontroll över en del av den egendom som utgör grunden för dess ställning som härskar-skikt.

b) Offentlighetsprincipen kan på ett starkare sätt göras gällande inom ett statligt bankväsen.

c) Ett i statens hand samlat bankväsen framtvingar en mer genomtänkt statlig inställning till investerings- och kreditpolitiken — något som kan utnyttjas för en mer meningsfylld offentlig diskussion om ekonomisk utveckling och ekonomisk politik i dess huvudprinciper.

Klart är emellertid också att ett förstatligande av affärsbanksväsendet får mycket begränsade verkningar om det endast leder till att ett privat maktcentrum ersätts med ett rent byråkratiskt. I fråga om insyn och administrativ uppbyggnad har de statliga kreditinstituten f. n. föga mer demokratisk prägel än de privata. Ett förstatligande måste följas av en diskussion om beslutssystemens uppbyggnad på en annan grund än den nuvarande hierarkiska och byråkratiska. Samtidigt som det statliga kreditväsendet kan tvinga fram ett klargörande av den centrala investeringspolitikens mål, kan det också åberopas för och kombineras med ett demokratiskt inflytande på såväl central som regional och kommunal nivå. Själva förstatligandet utgör ingen garanti härför men bildar väl den grundläggande förutsättningen för att man i kamp skall kunna hävda en sådan demokratisering. Större offentlighet och demokratisering såväl i toppen som lokalt är den enda vägen att främja en äkta decentralisering av inflytandet över kreditväsendet. Att ha en decentraliserad företagsstruktur inom bankväsendet är däremot icke tillräckligt. Detta ökar inte insynen. Inte heller är det en demokratisering att ha ett bankväsen där finanskapitalisternas makt blott ersatts av en makt över människorna utövad av lokala kommunalmän, bankstyrelseledamöter eller bankfunktionärer på filialnivå. En sådan "decentralisering" kan innebära lika stort godtycke mot den enskilde som det nu rådande systemet.

*del*s att utskottet under 1 bort hemställa

"1. att riksdagen

- a) avslår motionen 1971: 1604 om utredning av bankernas roll i näringslivet,
- b) avslår motionen 1971: 1600 om vissa åtgärder för statligt inflytande i affärsbankerna,
- c) med bifall till motionen 1971: 1601, såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t begär förslag om förstatligande av affärsbanksväsendet,
- d) avslår motionen 1971: 1602, såvitt den gäller uttalande i fråga om en decentraliserad företagsstruktur inom bank- och försäkringsväsendet."

2. vid utskottets hemställan under 2 (*ändrad lydelse av 74 a § banklagen*) av herr Svensson i Malmö (vpk), som anser att det stycke på s. 8 i utskottets yttrande som börjar med "I motionen 1971: 1605" och slutar med "utskottets mening inte" bort utbytas mot ett stycke av följande lydelse:

"I motionen 1971: 1605 föreslås att 74 a § lagen om bankrörelse ändras genom ett tillägg av innebörd att s. k. offentlig ledamot i affärsbanks styrelse skall ha rätt att i vissa fall påkalla överläggningar mellan styrelsen och 'offentlig myndighet'. Under hänvisning till vad som ovan (s. 11) anförts om systemet med s. k. offentliga styrelseledamöter avstyrker utskottet motionen."

3. vid utskottets hemställan under 3 (*i propositionen föreslagen ändring i banklagen*)

a) av herrar Hovhammar (m) och Clarkson (m), som anser

dels att det avsnitt på s. 8 i utskottets yttrande som börjar med "I den senare" och slutar med "i dess helhet" bort utbytas mot ett avsnitt av följande lydelse:

"I den senare motionen framhålls att några motiv för den föreslagna ökningen av antalet offentliga styrelseledamöter inte lämnas i propositionen. Den nya bankens planerade organisationsform kan inte anföras som motiv, eftersom den nära anknyter till den som i dag tillämpas inom Skandinaviska banken. Eftersom styrelsens maximala numerär i övrigt förblir oförändrad, innebär förslaget att andelen offentliga styrelseledamöter utökas väsentligt. Utskottet finner den kritik häremot som framförs i motionen 1971: 1606 välbefogad och ansluter sig till motionärernas yrkande.

Avslagsyrkandet i motionen 1971: 1603 gäller också förslaget till ändring i 74 § banklagen, avsett att möjliggöra den organisation med fem verkställande direktörer som planeras för den nya banken. Motionärernas utgångspunkt synes vara att vid av dem begärt avslag på propositionens förslag i skattefrågor samgåendet mellan bankerna inte blir av och ändringar i banklagen således onödiga. Såvitt gäller 71 § tillgodoses yrkandet i denna motion formellt sett genom det beslut som utskottet nyss rekommenderat. Då utskottet förutsätter att fusionen kommer till stånd, tillstyrker utskottet propositionens förslag till ändring i 74 § banklagen, vilket innebär att utskottet i den delen avstyrker motionen 1971: 1603."

dels att utskottet under 3 bort hemställa

"3. att riksdagen i anledning av propositionen 1971: 166, såvitt nu är i fråga, med bifall till motionen 1971: 1606 och med ställningstagande jämväl till motionen 1971: 1603, såvitt nu är i fråga, för sin del antager förslag till lag om ändring i lagen (1955: 183) om bankrörelse enligt *bilaga 1*."

b) av herr Svensson i Malmö (vpk), som anser att det avsnitt på s. 8 i utskottets yttrande som börjar med "Kungl. Maj:ts förslag" och slutar med "i dess helhet" bort utbytas mot ett stycke av följande lydelse:

”Utskottet finner inte skäl att motsätta sig de i propositionen föreslagna ändringarna i banklagen. Utskottet erinrar emellertid på nytt om vad som ovan (s. 11) anförts om systemet med s. k. offentliga styrelseledamöter.”

Särskilt yttrande

av herrar Andersson i Örebro (fp) och Möller i Göteborg (fp):

Vi ser det nuvarande systemet med offentliga styrelseledamöter i affärsbanker som försöksverksamhet. Sedan någon tids erfarenhet vunnits får man bedöma om denna form för insyn från statens sida är den för ändamålet bäst lämpade.

Bilaga 1

(tillhör reservation 3 a)

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1955: 183) om bankrörelse

Härigenom förordnas, att 74 § lagen (1955: 183) om bankrörelse skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

74 §¹

Styrelsen skall inom sig utse verkställande direktör att under styrelsens inseeende leda verksamheten, däri inbegripet att i den utsträckning styrelsen bestämmer avgöra ärenden av beskaffenhet att eljest ankomma på styrelsens egen prövning. Där förhållandena så påkalla, må flera verkställande direktörer utses. Styrelsen skall även förordna styrelseledamot eller styrelsesuppleant att vara ställföreträdare för verkställande direktör.

Styrelsen skall inom sig utse verkställande direktör att under styrelsens inseeende leda verksamheten, däri inbegripet att i den utsträckning styrelsen bestämmer avgöra ärenden av beskaffenhet att eljest ankomma på styrelsens egen prövning. Där förhållandena så påkalla, må *bland styrelseledamöterna eller styrelsesuppleanterna* flera verkställande direktörer utses. Styrelsen skall även förordna styrelseledamot eller styrelsesuppleant att vara ställföreträdare för verkställande direktör.

Styrelsen må ————— egen prövning.
 Angående den ————— myndigheten därom.
 Uppdrag som ————— varje slag.
 Styrelsen må ————— nästkommande styrelsesammanträde.
 I denna ————— ikläder sig.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1968: 601.

Bilaga 2

I motionen 1971: 1605 framlagt

Förslag till ändrad lydelse av 74 a § lagen om bankrörelse

Nuvarande lydelse

74 a §

Offentlig styrelseledamot eller, om flera sådana ledamöter utses, den som Konungen förordnar, äger närvara och deltaga i överläggningarna när ärende, som senare skall avgöras av styrelsen, förberedes av därtill särskilt utsedda styrelseledamöter eller befattningshavare i banken.

Konungen äger, om särskilda skäl föranleda det, förordna att uppdrag enligt 74 § andra stycket, som avser flera personer, skall omfatta jämväl offentlig styrelseledamot.

Föreslagen lydelse

74 a §

Offentlig styrelseledamot eller, om flera sådana ledamöter utses, den som Konungen förordnar, äger närvara och deltaga i överläggningarna när ärende, som senare skall avgöras av styrelsen, förberedes av därtill särskilt utsedda styrelseledamöter eller befattningshavare i banken.

När viktiga allmänna intressen kräver det, äger offentlig styrelseledamot påkalla överläggningar mellan bankens styrelse och offentlig myndighet, varvid han själv har rätt deltaga i dessa överläggningar.

Konungen äger, om särskilda skäl föranleda det, förordna att uppdrag enligt 74 § andra stycket, som avser flera personer, skall omfatta jämväl offentlig styrelseledamot.